Kirjallinen lausunto sivistysvaliokunnalle 10.11.2024

HE 159/2024 vp

Hallituksen esitys eduskunnalle laiksi lukiolain muuttamisesta ja siihen liittyviksi laeiksi

# Erilaisten oppijoiden liitto ry

Erilaisten oppijoiden liitto kiittää lausuntopyynnöstä.

Lausunnossa otamme kantaa asiantuntijuutemme perusteella oppimisen tukea koskeviin säädösehdotuksiin, emme muihin säädösehdotuksiin.

**1 Yleisiä huomioita**

Lukio-opiskelijoiden oikeus oppimisen tukeen ei ole toistaiseksi toteutunut riittävällä tavalla ja yhdenvertaisesti kaikissa lukioissa, vaikka monissa lukioissa tuki on jo nykyään järjestetty melko hyvin. Tämän takia esityksen keskeiset tarkoitus ja tavoite, oppimisen tuen ja opiskelijan oikeuden oppimisen tukeen vahvistaminen kaikessa lukiokoulutuksessa ja kaikissa lukioissa, ovat hyviä. Myös pyrkimys painopisteen siirtämiseen ennaltaehkäisevään matalankynnyksen tukeen on tärkeä.

Opiskelijavaikutusten arvioinnissa on hyvin ymmärretty oikea-aikaisen ja riittävän tuen vaikutukset opiskelijoiden hyvinvointiin ja heidän jatkuvan oppimisen valmiuksiensa kehittymiseen sekä siihen, että myös vahvempaa oppimisen tukea tarvitsevat opiskelijat voivat hakeutua lukiokoulutukseen. Viranomaisvaikutusten arvioinnissa on asiallisesti todettu, että ylioppilastutkintolautakunnan on jatkossa arvioitava sitä, miten taito- ja taideaineiden kokeiden suorittamisessa lukemisen ja kirjoittamisen erityisvaikeus ja muut osaamisen osoittamista hankaloittavat ominaisuudet/tilanteet on otettava huomioon.

Hyvä ja tärkeä uudistus on, että laissa säädetään perusopetuksen järjestäjää velvoittavasti oppimisen tukeen liittyvästä tiedonsiirrosta lukiokoulutuksen järjestäjälle.

Oppimisen tukea koskeva lakiesitys on kiitettävällä tavalla tarkentunut edellisen lausuntokierroksen jälkeen. Esitetyt muutokset eivät kuitenkaan tuo tosiasiallisesti oleellista muutosta voimassa oleviin oppimisen tukea koskeviin säädöksiin muilta osin kuin tukiopetusta ja hallinnollista päätöstä koskien.

Kokonaisuutena lakiesitys vaikuttaa ohjaavan koulutuksenjärjestäjiä vahvistamaan oppimisen tukea, mutta se kaipaa edelleen tarkennuksia ollakseen riittävän yksiselitteinen ja velvoittava. Erilaisten oppijoiden liitto (jatkossa EO-liitto) kiinnittää huomiota erityisesti siihen, että säädösehdotukset erityisopetuksesta ja erityisopettajan antamasta tuesta, ohjauksesta ja opetuksesta eivät ole edelleenkään täysin yksiselitteiset eivätkä perustellut. Erityisopettajan rooli aineenopettajien konsultoimisessa ja yhdessä aineenopettajien kanssa tehtävässä oppimisen tuen ja osaamisen osoittamisen tapojen suunnittelussa on tärkeä. Sen sijaan ero siinä, mikä on erityisopettajan suoraan

opiskelijalle antamaa tukea ja ohjausta ja mikä opetusta, jää esityksessä jossain määrin epäselväksi. Niitä on syytä tarkentaa.

Toinen keskeinen asia, joka vaatii tarkennusta, on oppimisen tuen resurssointi. Esityksen mukaan oppimisen tukeen kohdennettava rahoitus ei ole korvamerkittyä, mikä voi johtaa siihen, että tukeen kohdennettu lisärahoitus ei käytännössä vahvista oppimisen tukea, vaan sillä paikataan koulutuksen järjestäjien yleistä taloutta.

**2 Oppimisen tukea ja erityisopetusta koskevat säädösehdotukset**

Uudessa lukiolaissa säädettäisiin erikseen oikeudesta tukiopetukseen ja erityisopetukseen.

**Oikeus oppimisen tukeen**

EO-liitossa näemme välttämättömänä, että jokainen oppimisessaan ja opiskelussaan tukea tarvitseva lukiolainen saa juuri sellaista tukea, joka häntä auttaa, ja se voi olla aineenopettajan tarjoamaa tukiopetusta tai erityisopettajan tarjoamaa tukea, ohjausta tai opetusta. On tärkeää muistaa, että lukioiden aineenopettajilla ei lähtökohtaisesti ole juuri tietoa oppimisvaikeuksista eikä erityistä osaamista ottaa niitä opetuksessaan huomioon. He eivät tunne riittävästi tuen keinoja ja välineitä eivätkä välttämättä osaa soveltaa niitä vastaamaan opiskelijoiden yksilöllisiä tarpeita. Sen takia aineenopettajat tarvitsevat usein erityisopettajan ohjausta erilaisten oppijoiden kohtaamisessa sekä oppimisvaikeuksia kokeville opiskelijoille toimivien oppimisen/opiskelun keinojen ja välineiden käytössä. Lisäksi erityisopettajan apu on usein tarpeen yksittäisen opiskelijan tukea suunniteltaessa yhdessä aineenopettajan kanssa ja tukitoimien alkuvaiheissa, vaikka jatkossa suoraan erityisopettajan antamalle tuelle ei olisikaan tarvetta. Kun opiskelija saa oikeanlaista tukea nopeasti ja matalalla kynnyksellä, tuen tarve todennäköisesti on myöhemmin pienempi.

EO-liiton näkemyksen mukaan onkin tärkeää säilyttää ja vahvistaa kaikille opiskelijoille mahdollisuus tavata matalalla kynnyksellä erityisopettajaa heti, kun he kokevat oppimisessaan ja opiskelussaan tuen tarvetta. Aineenopettajien tulisi myös aktiivisesti tarjota tätä mahdollisuutta opiskelijoille heti, kun he huomaavat, että oppimisessa tai opiskelussa on vaikeuksia. On tärkeää, että tukea saa ennaltaehkäisevästi ja etupainotteisesti, jottei opiskelijan tarvitse ensin epäonnistua ja pettyä itseensä tai joutua selviytymään hankaluuksiensa kanssa yksin.

On hyvä, että 28 §:ssä säädettäisiin aiemmasta poiketen selkeästi opiskelijan oikeudesta tukiopetukseen. On myös hyvä, että perusteluissa tukiopetuksen sisällöiksi todetaan ainekohtaisen tuen lisäksi opiskelutaitojen ja opiskelutekniikkaan liittyvien taitojen tukeminen.

Käytännössä 28 § sisältäisi myös aiemman, voimassa olevan säädöksen mukaisen oppimisen tuen, joka tarkoittaa myös erityisopettajan antamaa tukea ja ohjausta. Esityksessä 28 §:n varsinaisessa pykälätekstissä tuki mainitaan vain yleisellä tasolla, mutta lain perusteluissa tarkennetaan, mitä tällä tuella tarkoitetaan.

Jotta säädöksestä kävisi selkeästi ilmi erityisopettajan antaman tilapäisen opetuksen sisältyminen 28 §:n mukaiseen tukeen, tulisi sitä tarkentaa esimerkiksi seuraavasti: "--- Oppimisen tuki on opettajan antamaa tukiopetusta sekä erityisopettajan antamaa tukea, ohjausta ja opetusta, joita opiskelija tarvitsee lukion oppimäärän suorittamiseksi. Tukitoimet toteutetaan opetushenkilöstön yhteistyönä. ---"

**Oikeus erityisopetukseen**

Ero tarpeen mukaisen oppimisen tuen ja hallintopäätöstä edellyttävän erityisopetuksen välillä jää esityksessä jossain määrin epäselväksi. Perusteluissa todetaan, että ”erityisopetus voisi olla esimerkiksi sopivien opiskelustrategioiden opettamista tai tukea tehtävien aikatauluttamiseen sekä tukea itsenäiseen ja tavoitteelliseen opiskeluun”. Nämä ovat kuitenkin sisältöjä, joiden tulisi kuulua ja jotka myös perusteluissa todetaan kuuluviksi matalankynnyksen ennaltaehkäisevään oppimisen tukeen (vrt. 28 §:n perustelutekstissä: ”Tukiopetusta voitaisiin antaa myös opiskelutaitojen --- vahvistamiseksi taikka opiskelutekniikkaan liittyvien taitojen tukemiseksi.”)

Lakiesityksen 28 a §:ssä säädettäisiin oikeudesta erityisopetukseen silloin, kun opiskelija todennettujen oppimisvaikeuksien tai muuhun niihin rinnastettavan syyn perusteella tarvitsisi vahvempia kuin 28 §:n tarkoittamia tukitoimia. Erilaisten oppijoiden liitossa pidämme kuitenkin tärkeänä sitä, ettei minkäänlainen oppimisen ja opiskelun tuki – mukaan lukien erityisopettajan antama tuki, ohjaus ja opetus – edellytä diagnoosin saamista. Oppimisen ja opiskelun haasteet johtuvat usein oppimisvaikeudesta tai oppimista/opiskelua hankaloittavasta neuropsykiatrisesta ominaisuudesta. Usein tällaisen taustalla vaikuttavan syyn selvittäminen on lapselle/nuorelle ja huoltajalle tärkeää ja diagnoosi selkeä. Toisinaan kuitenkin oppimisen vaikeutta aiheuttavaa syytä ei löydy tai diagnoosin kriteerit eivät täyty, mutta tuen tarve on silti ilmeinen. Myös yleisenä periaatteena oppimisen tuen saamisen ei koskaan pitäisi olla riippuvainen tietystä diagnoosista, vaan siihen pitäisi riittää koetut ja havaitut vaikeudet oppimisessa. Vaikeudet voivat olla väliaikaisia tai pysyviä, mutta EO-liiton käsityksen ja kokemuksen mukaan opiskelijat, jotka eivät tukea tarvitse, eivät sitä myöskään pääsääntöisesti hae.

Erityisopettajalta ei myöskään voi koulutuksensa eikä kelpoisuutensa perusteella edellyttää lukion oppiaineiden sisältöjen hallintaa siten, että hän voisi antaa ainekohtaista erityisopetusta, vaan oppisisältöjen opetus ja arviointi jäävät väistämättä aineenopettajien vastuulle. Erityisopettajan tehtävä on, yhteistyössä aineenopettajien kanssa, vastata tuen tarpeen arvioinnista sekä opiskeluun ja osaamisen osoittamiseen liittyvien tukitoimien suunnittelusta ja seurannasta.

Jotta aineenopettajan ja erityisopettajan tehtävät ja työnjako olisivat selkeät, tulisi lain perusteluihin kirjata selkeästi esimerkiksi seuraavasti: ”Annettaessa erityisopetusta 28 a §:n mukaisesti, oppiaineiden opetuksesta ja arvioinnista vastaavat aineenopettajat ja tukitoimien suunnittelusta, koordinoinnista ja seurannasta erityisopettaja yhteistyössä aineenopettajien kanssa.

**Päätös erityisopetuksesta**

Opiskelijan tarvitseman tuen tulee jatkua katkeamattomana ja sujuvana oppiasteelta toiselle, mutta se ei edellytä samojen hallinnollisten rakenteiden säilyttämistä perusopetuksesta toiselle asteelle.

Lukio-opinnot eroavat vaativuudeltaan olennaisesti peruskouluopinnoista, ja lukiossa ei ole mahdollista yksilöllistää oppisisältöjä tai madaltaa yksilöllisesti vaatimustasoa. Lukio-opiskelun on tarkoitus tuottaa opiskelijoille valmiudet korkeakouluopintoihin, ja ylioppilastutkinnon vähimmäisvaatimukset ovat kaikille samat.

Tämän vuoksi emme EO-liitossa pidä hyvänä muutoksena sitä, että erityisopettajan antama tuki, ohjaus tai opetus edellyttäisi hallintopäätöstä ja että sen edellytyksenä olisi diagnosoitu oppimisen vaikeus. Hallinnollisten portaiden ja raja-aitojen luominen erilaisten tukimuotojen kesken ja väliin lisäisi erityisopettajien hallinnollista työtä, joka väistämättä vähentäisi heidän opiskelijoiden tukemiseen käytössä olevaa aikaansa. Se myös kasvattaisi opiskelijoiden kynnystä kääntyä erityisopettajan puoleen oppimisen vaikeuksissaan. Lukiossa kuten kaikilla muillakin oppiasteilla olisi ensiarvoisen tärkeää vähentää opiskelijoiden luokittelemista erityisoppilaiksi ja välttää määrätietoisesti erityisoppilaan leiman lyömistä opiskelijaan. Hallinnollinen prosessi erityisopettajan tuen saamiseksi voisi heikentää opiskelijan pystyvyyden tunnetta ja minäkäsitystä oppijana.

EO-liitto pitää keskeisenä, että oppilaitoksissa tunnistetaan 28 a §:n mukainen tuen tarve, se suunnitellaan erityisopettajan ja aineenopettajien yhteistyössä ja sitä annetaan viiveettä. Tuen antamisen – on se sitten aineenopettajan tai erityisopettajan antamaa tukea, ohjausta tai opetusta – ei pidä edellyttää hallinnollista päätöstä. Toisaalta EO-liitto pitää opiskelijan oikeusturvan kannalta ymmärrettävänä sitä, että riittämättömiksi koettuihin tukitoimiin on voitava hakea muutosta. Hallinnollinen päätös tukitoimista tulisikin tehdä vain opiskelijan tai tämän huoltajan pyynnöstä. Päätöksessä tulisi selkeästi yksilöidä, mitä siitä seuraa eli millaista yleisestä tuesta poikkeavaa lisätukea opiskelija hallinnollisen päätöksen myötä saa.

**Oppimisen tuen rahoitus**

Oppimisen tukeen tarvittava lisäresurssi on merkittävä. Lain valmisteluasiakirjojen mukaan se vastaisi noin 150 henkilötyövuoden lisäystä. Lakiuudistuksen myötä oppimisen tukeen kohdennetaan 10M euron lisärahoitus. Rahoitus on selkeästi korvamerkittävä nimenomaan oppimisen tukeen, muutoin lain tavoite ei tule toteutumaan.

**Oppimisen tuen toteutumisen seuranta**

Oppimisen tuen toteutumisen aktiivinen seuranta on tärkeää, jotta mahdollisimman pian voidaan varmistua uusien säädösten siirtymisestä tarkoitetulla tavalla lukioiden jokapäiväisiin oppimisen tuen käytäntöihin. Erinomaisen kannatettava suunnitelma on, että vuosina 2027–28 opetus- ja kulttuuriministeriö teettää selvityksen oppimisen tuen kehittymisestä. Selvityksessä tulee kuulla koulutuksenjärjestäjien ja opettajien lisäksi laajasti opiskelijoita eri puolilla Suomea ja erikokoisissa lukioissa sekä heidän vanhempiaan.

Lisätietoja:
Sarianna Reinikainen, toiminnanjohtaja
Erilaisten oppijoiden liitto ry
Puh. 044 3009693
sp sarianna.reinikainen@eoliitto.fi